

To igro je v Mestnem gledališču zrežiral Žarko Petan dovolj invenciozno in živo, z učinkovitimi mizanscenskimi domislicami in posluhom za jasno vodenje zapletenega dogajanja, polnega nenadnih preobratov in novih zapletov, nadarjenost slovenskih igravcev za upodabljanje salonsko-konverzacijskih figur je bila v Petanovi režiji dovolj pridušena, vendar je navzlic temu manjkalo celotni predstavi še večje uglajenosti, predvsem pa sposobnosti parodiranja salonskega igranja, ki je gotovo ena temeljnih prvin Feydeaujeve dramaturgije in gledališke vizije. Stilno izčiščeno sceno, predvsem pa barvno pretanjene, imenitno ubrane kostume je zasnoval Matija Kralj, gost iz Celovca, glasbo je napisal Urban Koder, imenitno koreografijo pa je oskrbela Lojzka Žerdinova. Predstava je imela tudi nekaj dognanih igravskih stvaritev: Pužo Froufrou, ki jo je Milena Zupančičeva odigrala z dovolj šarma in naravne prekanjenosti ter iznajdljivosti, hkrati pa tudi z izredno telesno veščino, ki se je kazala v celotni mimski in gestični zasnovi vloge, generala Petyponta, ki je z njim ustvaril Vladimir Skrbinšek spet eno svojih uglednih galerijskih podob, polno žive teatralike, uspešno ubrane v dognano karikirano komiko, pa vendar povsem neposredne in toplo človeške, gospo Petypontovo Tine Leonove, minuciozno izdelano stvaritev, polno posrečeno predihnjene komike, in gospoda Gegremonta Janeza Škofa, dobrodušno zabavnega tipičnega francoskega meščana. Za temi je nekolikanj zaostajal

Janez Eržen kot zobozdravnik Lucien Petypont, zvečine zavoljo svoje blede in neučinkovitosti komike na nekaterih mestih. Med manjšimi vlogami kaže še posebej omeniti učinkovito karikirano vojvodinjo Vere Perove in posrečenega Étiennea Danila Bezlaja, nastopali pa so še Majda Grbčeva, Nika Juvanova, Metka Pugljeva, Anka Cigojeva, Judita Hahnova, Franček Drogenik, Tone Kuntner, Franc Markovčič, Ivan Jezernik, Franjo Kumer, Milan Brezigar in Slavko Strnad.

Tako se nam dosedanja ljubljanska gledališka sezona, sodeč po njenih posamičnih uprizoritvah, razkriva kot precēj medla, brezbarvna, brez večjih presenečenj, z le malo gledaliških doživetij, ki bi preseгла tisto, kar se je v zadnjih desetih letih izoblikovalo kot sodobni slovenski gledališki izraz. Bržkone je to zasluga že uvodoma omenjenega dejstva, kako se čedalje več dogaja okrog gledališča, kakor pa v njem samem. Nemara bo iztek letošnje sezone nekolikanj demantiral ta splošni vtis, vendar mu seveda ne bo mogel odvzeti veljave v celoti. In tako nam ne ostane prav nič drugega, kakor da upamo ob pregledovanju zapravljenih možnosti za normalno ureditev naše gledališke krize (kajti ta kriza se je začela šele zdaj kazati v naši gledališki stvaritvenosti, ne pa že tedaj, ko so jo na silo hoteli ustvariti nekateri njeni protagonisti) na to, da se bo uresničil stari rek — *konec dober vse poplača*.

Borut Trekman

Književnost PAVLE ZIDAR, UČITELJICE

Za Zidarja kot pisatelja je značilno, da si prizadeva napisati daljše pripovedno besedilo, ki bi se zaslužno imenovalo roman, vendar se mu pri ure-

Pavle Zidar, Učiteljice; opremil Miloš Volarič, Založba Obzorja 1971.

sničevanju zamisel največkrat razdrobi v manjše dele z značilnostmi novele. Poleg tega je izdal tudi nekaj knjig kratke proze, ki je bila od vsega začetka tako zasnovana; mednje sodita predvsem knjigi Stanja in Nova stanja, zdaj pa se jima pridružuje še ena z naslovom Učiteljice, v kateri je zbrana

večina takšnih besedil, ki so bila že objavljena v revialnem tisku.

V njih spremlja Zidar različne faze v življenju sodobnega slovenskega učiteljstva, pravzaprav njegovega pretežnega dela, ki ga predstavljajo učiteljice: od tedaj, ko zapustijo učiteljske in začnejo z učiteljevanjem, ali kot to imenuje Zidar: »pedagoško misijonarjenje«, polne zaverovanosti v pomembnost svojega poklica, do upokojitve. Prvo delovno mesto je po navadi kaka vaška šola — Zidar opisuje predvsem tiste na Dolenjskem, kjer ni zanje nobenih primernih oblik kulturnega življenja niti intelektualne družbe, zato si jo učiteljica poišče razen med svojimi poklicnimi kolegi, ki pa jih največkrat ni, saj gre za manjše šole, ki niso popolne osemletke, pri vaškem župniku ali kaplanu, kar postane vzrok za različne pritiske in premostitve, ki jih izvajajo posvetne oblasti s pomočjo vaškega javnega mnenja kot obveščevalne službe.

Zidar prikazuje ta sloj intelektualstva — če ga sploh smemo tako imenovati — kot posameznice, ki so ujete med norme javnega mnenja in svojo lastno nagonkostjo. Vaško okolje, v katerem večinoma živijo učiteljice, ovira uresničevanje njihovih zasebnih želja, kar povzroča v njih različne psihične travme in frustracije, ki se stopnjujejo tudi zaradi neskladja med pedagoškimi »prijemami« kot idealnimi vzorci, ki so jih priporočali profesorji učiteljskega — nekateri med njimi so »mazohisti slovenske joge (pedagogike)«, in njihovo uporabnostjo, zaradi česar se sprevrže poučevanje otrok v psihično nasilje, v katerem se kompenzirajo različna čustva učiteljic. Zidarjeva besedila predstavljajo nekakšne portrete posameznih učiteljic, ki se morajo ravnati po zahtevi, naj se vsakdo obnaša »kakor sta mu naložili pedagogika in zgodovina pedagogike, natančneje: biti mora jetnik svojih stotih ogleduhov (...) Vsak glas in gib, misel in čustvo se mora

skladati s povprečnostjo naše duhovno zaostale ceste« (str. 60).

V središču avtorjevega zanimanja je erotika junakinj. Te se ji zaradi doživetij v svojem otroštvu ne morejo prepustiti, zato tudi ne morejo razviti materinskega čuta in postajajo zaradi osamljenosti po končani učiteljski karieri neuravnovešene ali pa se že med njo nagibajo k alkoholizmu in propagiranju religije, tako da jih končno odpustijo iz učiteljske službe.

Neka druga »pedagoška teologinja« — tako Zidar ironično karakterizira učiteljico — postane nekakšna policijska vohunka na šoli, dokler je zaradi njene pretirane vneme in doslednega upoštevanja ukazov predstojnikov ne degradirajo spet v navadno učiteljico.

Zaradi mentalitete okolja tudi ne more nastati nobena trdna ljubezenska zveza, ker je takoj onemogočena s spletkarjenjem, ki mu sledi kot posledica poseg prosvetnih oblasti v obliki premestitvenega dekreta in še česa.

Posebna značilnost Zidarjevih del, ki se je pojavljala že v njegovih dosedanjih delih in je očitna tudi v tej knjigi, je ideja, ki spada v območje pojmovanja erotike, po kateri je moški v primeri z žensko psihično manj trden pred zunanji pritiski, ki hočejo onemogočiti erotično zvezo, pa tudi v sami zvezi kot taki. Zato je reakcija moškega ob neuspehih v ljubezenski in zakonski zvezi večja, saj se konča v pričujočem Zidarjevem delu celo dvakrat s samomorom, medtem ko se obe ženski sorazmerno hitro spet vključita v ustaljeni način življenja.

Možnost, da moški vzdrži, je samo v tem, da se popolnoma podredi okolju in partnerki, s tem pa se po Zidarjevem mnenju »feminizira«, kar je tema enega izmed besedil, kjer je tak učitelj prikazan kot nasprotje Jermanu iz Cankarjevih Hlapcev, katerega je mogoče raztegniti na celotno Zidarjevo učiteljstvo, ki sploh ne goji kakih revolucionarnih načrtov ali idej o tem,

kako bi spremenili svet okoli sebe. Pa tudi njegov čut za prosvetljevanje ljudi ni razvit tako kot pri Cankarjevem učiteljstvu, ki je ustanavljalo izobraževalna društva in se ni moglo sprijazniti z obstoječim stanjem. Prav zaradi idejnih in ideoloških vzrokov je prihajalo v spore z oblastjo. Za Zidarjevo učiteljstvo se zdi, kot da bi bilo naslednik tistega dela Cankarjevega učiteljstva, ki se je pustilo vselej voditi in je vedno izpolnjevalo ukaze predstojnikov samo s tem razločkom, da je pri njem še bolj poudarjena biološka narava in predvsem ta vodi pri Zidarju v kršitve etičnih norm še vedno patriarhalnega okolja. Od sposobnosti premagovanja tega spora je odvisna njegova nadaljna pot, zelo malo pa od nazorov, ki so večinoma na nižji stopnji kot v bolj civiliziranem okolju.

Poročamo — glosiramo

STISKE SLOVENSKE ZNANOSTI

Zdi se, da se je slovenska znanost — pred očmi imejmo predvsem humanistične vede, med temi pa zlasti literarno znanost — v zadnjem času znašla v precejšnji zunanji, pa tudi notranji stiski. Na prvi pogled gre predvsem za zunanjo stisko, ki bi jo lahko opisali s pojmi finančna, eksistenčna, organizacijska ali institucijska. Toda natančnejšemu očesu se bo za takšnimi zunanjimi skrbmi, ki so same na sebi seveda nadvse pomembne in za obstoj slovenske znanosti temeljne, odkrila morda še kaka globlja, notranja in že kar načelna stiska. Nobena teh stisk seveda ni šele od danes ali včeraj, ampak spremlja razvoj slovenske znanosti že lep čas. Toda natančneje smo se jih zavedeli šele v zadnjem času, ko se je slovenska znanost znašla sredi novih okoliščin svojega obstanka, te so pa kot s prstom pokazale na vrsto

Zidarjev odnos do učiteljstva je bipolaren, saj prikrito sočustvuje z njim, hkrati pa čuti do njegove neizobraženosti in pasivnosti odpor, ki se kaže predvsem v ironiji in satiri, kjer je včasih mojstrski. Knjiga Učiteljice ne pomeni kake večje novosti v Zidarjevem opusu, ker se je večina sorodnih tem in motivov pojavljala že v njegovih dosedanjih delih, tokrat je samo zbrana v celoto, ki tudi na zunaj poudarja pomembnost Zidarja pri obravnavanju te tematike v novejši slovenski prozi, čeprav je precejšen del kratke proze v tej knjigi bliže osnutkom kot dovršenim besedilom.

P. S.: Upam, da ne bomo spet doživeli reprize šentflorijanske farse v obliki kakega protesta proti Zidarjevemu »blatenju« učiteljstva.

Marjan Dolgan

težav, s katerimi se otepa ne le ta hip, ampak se je z njimi otepala že nekaj desetletij — da ne govorimo o bližnji prihodnosti, ki pač ne bo takšna, da bi v nji stiske slovenske znanosti kar na mah in za zmeraj izginile.

Med okoliščinami, ki so natančneje osvetlile njen položaj, je prav gotovo ustanovitev Raziskovalne skupnosti Slovenije. Ta naj bi po novih načelih skrbela za obstoj, razmah in razvoj slovenske znanosti; prek svojih komisij naj bi zbiralala znanstvene načrte, zasnutke in naloge, jim po svojih močeh presodila znanstveni pomen in značaj, nato pa dodelila potrebna finančna sredstva, da bi se ti načrti lahko uspešno uresničili. Prav lahko si mislimo, da se je tisti hip, ko so se komisije lotile dela, prikazalo v njihovem razvidu hkrati z znanstvenimi načrti tudi nemalo težav in stisk, ki tarejo slovensko znanost. Kaj takega je bilo prav dobro opaziti že v tistem odseku,